

Tairbhe an Acadaimh don Ghaeltacht

le Peadar Mac an Iomaire

Indeireadh na naoú haoise déag bunaíodh Conradh na Gaeilge le meath na Gaeilge sna pobail ina raibh sí á labhairt a mhaolú nó a chur ar ais agus chun cinn. Chlis ar an aidhm sin, ach d'éirigh leis an gConradh airdeall faoin nGaeilge a spreagadh i roinnt de mheánaicme na tíre agus roinnt mhaith daoine a chur á foghlaim den chéad uair.

Bhí daoine díograiseacha ón nGaeltacht faoi dhraíocht ag Gluaiseacht na hAthbheochana agus thugadar gach uile chúnamh di. Ní fhaca na díograiseoirí Gaeltachta sin aon bhealach ina bhféadfaidís leigheas sciobtha a fháil ar ghéarchéim a muintire féin tríd an ngluaiseacht sin.

Bunaíodh Ollscoil na hÉireann in 1908 agus an Ghaeilge riachtanach do dhaoine a bhí ag clárú mar mhic léinn inti. Bailíodh ábhar Gaeilge ón nGaeltacht. Ritheadh Acht Phríomh-Scoile na Gaillimhe i 1929, acht a shábháil

Coláiste na hOllscoile, Gaillimh óna doirse a bheith dúnta. Go deimhin, d'fhéadfadh sé nach mbeadh ollscoil i nGaillimh inniu murach an tAcht sin. D'fhéach na scoláirí Gaeilge ar an nGaeltacht mar ghlan-tobar na Gaeilge. Bhíothas ag rá le cainteoirí maithe Gaeilge na Gaeltachta nach mbeadh a leithéidí arís ann agus chreid lucht Gaeltachta an chaint sin, rud ab ionann agus leachtú an phobail agus na muintire. Seans gur chuidigh an dearcadh sin leis an tuairim gur trí cheannas seachtrach a d'fhéadfaí pobal na Gaeltachta a shlánú.

Córais Rialtais

Níor chuidigh an córas lárnaithe rialtais a thóg stát nua na hÉireann chuige féin ná an córas lárnaithe oideachais ach an oiread. Is é an trua nár dhírigh na cláir forbartha geilleagracha i ndeireadh na gcaogaidí agus na seascaidí ar fhorbairt réigiúnach, mar is éard a rinne an córas lárnaithe rialtais go ndearnadh lárnú ar na pobail imeallaithe mar thoradh ar chóras lárnaithe an stáit.

Chuidigh Gluaiseacht na gComharchumann agus gluaiseachtaí éagsúla Gaeltachta

sna seascaidí agus ó shin le hairdeall a dhíriú ar an treo ina raibh meabhair chinn na bpobal Gaeilge sa Ghaeltacht ag imeacht. Bhí an córas lárnaithe ag díriú na bpobal ar na cathracha le haghaidh oideachais. Bhíothas freisin á ndíriú ar na cathracha in Éirinn agus thar lear le haghaidh fostaíochta.

Ba chomhoibriú idir Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, na gluaiseachtaí Gaeltachta a raibh leas a bpobal féin ar a n-aire acu, agus na heagraíochtaí stáit a bunaíodh le freastal ar riachtanais phobal na Gaeilge, mar An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta agus Údarás na Gaeltachta, a d'oibrigh as lámh a chéile le hAcadamh

Ollscoil na hÉireann, Gaillimh

www.ponc.ie

TG 4

na hOllscolaíochta Gaeilge a bhunú ar mhaithe le hollscolaíocht phobail, ollscolaíocht tuaithe a bhunú sa Ghaeltacht.

Sna seascaidí agus ó shin, cuidíodh leis an gcaidreamh idir ollscoil agus pobail a neartú trí fheachtais phobail mar an feachtas le hÚdarás Gaeltachta a fháil, Raidió na Gaeltachta, TG4, riachtanais pobail mar soláthar uisce, áiseanna pobail mar pháirceanna imeartha, hallaí tionóil agus seirbhísí pobail eile m.sh., cúram don aosach, cúram don óige a fháil trí cháipéisí taighde a ullmhú san Ollscoil ar mhaithe le cás a dhéanamh le hacmhainní a fháil do na seirbhísí sin. Cuidíodh le bunú struchtúir áitiúla pobail agus freisin tugadh faoi phleanáil straitéiseach a dhéanamh ag leibhéal pobail le comharchumainn agus le heagraíochtaí eile pobalbhunaithe a láidriú.

An tAcadamh

I 2004 a bunaíodh Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, ach d'fhás sé as na hionaid Ghaeltachta a bhí bunaithe le cabhair ón Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta le blianta fada roimhe sin. Is é spriocráiteas Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge, *“ceannródaíocht a spreagadh agus a léiriú i measc phobal na Gaeilge sa Ghaeltacht agus taobh amuigh di, ceannródaíocht a chuirfidh le forbairt shóisialta, chultúrtha, eacnamaíoch agus teanga an phobail sin agus phobal na tíre trí chéile”*.

Tá curtha roimhe ag an Acadamh a spriocráiteas a chomhlíonadh trí fhorbairt a dhéanamh ar chúrsaí, ar thaighde, ar sheirbhísí agus ar ghníomhaíochtaí ollscoile trí mheán na Gaeilge. Is é an mana atá ag an Acadamh – *“Déanfaidh muid gaisce le chéile”*. Páirteach sa ghaisce sin tá comhlúadar na hOllscoile féin, an stát agus an pobal.

Tá an Ollscoil ag tairiscint raon leathan cúrsaí agus clár taighde i réimsí comhaimseartha sa Ghaeltacht ar a n-áirítear; An Ghaeilge Fheidhmeach, An Chumarsáid, An tAistriúchán, Ateangaireacht, Reachtaíocht agus Dlí, Teicneolaíocht an Eolais, An tOideachas, Cultúr agus

Oidhreacht, Gnó agus Riarachán agus Pleanáil Teanga.

An toradh atá air seo ar fad, go bhfuiltear ag iarraidh an óige a choinneáil sa Ghaeltacht, céimithe a bheith ar fáil i réimsí ina bhfuil tábhacht ar leith ag baint leo d'fhorbairt na Gaeltachta mar phobal Gaeilge le saineolas i réimsí éagsúla léinn. Tuigeann an tAcadamh go leanann poist an t-eolas. Tuigeann Údarás na Gaeltachta tábhacht na straitéise thuasluaite mar bhealach lena gclár forbartha fostaíochta féin don Ghaeltacht a chur chun cinn. Tá sé curtha roimhe ag an Acadamh staid agus próifíl na Gaeilge a láidriú sa phobal. Cuidíonn an ghníomhaíocht seo le bá agus tacaíocht a chruthú don Ghaeilge mar theanga chomhaimseartha, bhríomhar agus í a neartú le go mbeidh sí á húsáid go forleathan i ngach uile réimse de shaol na Gaeltachta agus na tíre. Is é an toradh a bheidh air seo, go mbeidh tuiscint níos fearr ag an bpobal ar na deiseanna nua a bhaineann le hoideachas trí mheán na Gaeilge – deiseanna atá ag éirí as Acht na dTeangacha Oifigiúla, Stádas Oifigiúil agus Oibre ag an nGaeilge san Aontas Eorpach, chomh maith le fostaíocht in earnálacha nua.

Is cinnte go dtiocfaidh ann d'obair theangalárnaithe mar tá an folús atá fágtha ag lagú na dtionscail déantúsaíochta ag cur go mór leis an riachtanas atá le fostaíocht eolasbhunaithe agus theangalárnaithe ó cheann ceann na Gaeltachta. I réimse na forbartha pobail, tá sé riachtanach go mbeidh riar leathan saineolais agus taithí ag daoine a chuideoidh le coistí agus le grúpaí deonacha tionscnaimh a bheidh ar mhaithe leis an bpobal a fhorbairt agus a fheidhmiú sa Ghaeltacht.

Fostaíocht

Faoi láthair tá os cionn leathchéad duine fostaithe ag Ollscoil na hÉireann, Gaillimh sa Ghaeltacht. Glacann cuid mhór díobh sin páirt agus ceannasaíocht i gcoistí agus i ngrúpaí sa Ghaeltacht. Roinneann siad a gcuid saineolais le linn de phleananna forbartha teanga agus pobail a bheith á gcur chun cinn ina bpobal. Tá de thoradh ar an

gcleachtas seo go bhfuil próiseas pleanála teanga á chomhtháthú le forbairt phobail féin.

Tá dearcadh dearfach á chruthú i leith na Gaeilge mar mhóracmhainn fhorbartha i measc an phobail. Tá an pobal ag glacadh úinéireachta ar an acmhainn seo agus tá sé páirteach sa phleanáil Ghaeilge lena caomhnú, lena cothú agus lena forbairt.

Tá sé mar chuspóir ag Ionaid Ghaeltachta na hOllscoile agus ag na fo-ionaid ollscolaíochta atá fástá astu, bonneagar Gaeltachta teangalárnaithe a fhorbairt. Tá sé riachtanach go ndéanfar sin le go mbeidh acmhainní na Gaeltachta, idir acmhainní fhisiciúla, dhaonna, eagraíochtúla agus nádúrtha, dírithe ar iompar agus ar bhuanú na Gaeilge mar phríomhtheanga an phobail sa Ghaeltacht.

Feidhmíonn na hionaid seo mar lárionaid eolais ag soláthar áiseanna, acmhainní agus sainchomhairle. Is cuid lárnach anois iad na hionaid Ghaeilge sa Ghaeltacht de bhonneagar na gceantar Gaeltachta ina bhfuil siad lonnaithe. Tá tionchar mór ag foireann na n-ionad seo ar mhúnlú an bhonneagair shóisialta, chultúrtha agus eacnamaíoch atá báúil do chur chun cinn na Gaeilge agus d'fhorbairt an phobail.

- Tá clár taighde agus comhairleoireachta ag an Acadamh atá dúshlánach.
- Tá taighde déanta aige ar staid reatha na scoileanna Gaeltachta.
- Tá staidéar teangeolaíoch ar an nGhaeltacht déanta aige chomh maith.
- Tá digitíú á dhéanamh aige ar chartlann Raidió na Gaeltachta.
- Tá digitíú á dhéanamh ar bhailiúchán béaloidis ó Iorras Aitheach.
- Tá pleanáil fheidhmeach teanga ar siúl le pobail éagsúla.
- Tá obair ar siúl le Foras na Gaeilge agus le roinnt comharchumann sa Ghaeltacht.

Is léir go bhfuil an tAcadamh mar acmhainn agus mar shnáth ceangail i bhforbairt na Gaeltachta. Is féidir glacadh leis anois go mbeidh níos mó de na mic léinn iar-Ardteistiméireachta ag freastal ar

chúrsaí tríd leibhéal in ionaid Ghaeltachta na hOllscoile a bheidh ag cur le beocht na bpobal. Is féidir a bheith ag súil go mbeidh níos mó mac léinn páirteimeartha ag freastal ar chúrsaí ollscolaíochta trí Ghaeilge agus de bhrí go bhfuil siad sin curtha fúthu sna pobail Ghaeilge cheana féin, nuair a bheidh a gcuid cáilíochtaí oideachais bainte amach acu, gur sna pobail sin a fhanfaidh siad lena gcuid oiliúna agus saineolais agus gur sna pobail sin a bheidh toradh a gcuid staidéir agus a gcuid léinn á roinnt acu agus go mbeidh sé sin á roinnt acu trí mheán na Gaeilge.

Tá i bhfad níos mó mac léinn ag glacadh oideachais den dara seans sa Ghaeltacht ó bunaíodh an tAcadamh. Tugann sé seo dóchas faoi leith dúinn le fostaíocht eolasbhunaithe a chur chun cinn agus comhoibriú a dhéanamh idir an Ollscoil, tionscnóirí agus lucht cruthaithe fostaíochta ar mhaithe leis an bhfostaíocht eolasbhunaithe a chruthú agus a chothú.

Is gá i bhfad níos mó airgid a chaitheamh ar thaighde, ar fhorbairt agus ar nuálaíocht. I dtuarascáil an OECD ar ollscoileanna na hÉireann cúpla bliain ó shin, cuirtear béim faoi leith ar an taighde. Seo réimse inar féidir leis an Acadamh éacht a dhéanamh ar son an phobail:

- Trí bheith ag infheistíocht i dtaighde, i bhforbairt agus i nuálaíocht a bhaineann le forbairt

Ghaeltachta a chur chun cinn, tá dúshlán agus seansanna ar fáil sa réimse comhoibrithe idir Ollscoil, an stát agus an pobal.

- Ó bunaíodh an tAcadamh i 2004, tá sé tar éis dul chun cinn mór a dhéanamh i bhforbairt ollscolaíocht tuaithe trí Ghaeilge.
- Tá sé tar éis cuidiú le láidriú na tuaithe.
- Tá sé tar éis croí agus misneach a chur sna pobail ina bhfuil sé ag feidhmiú.
- Tá ag éirí leis meas an phobail a mhéadú ar a n-áit dhúchais agus meas pobail eile ar an nGhaeltacht agus ar phobal na Gaeltachta a mhéadú.
- Tá ag éirí leis an Acadamh taighde a úsáid le seirbhísí pobail agus obair atá ceangailte leis an eolas agus leis an nGaeilge a chur chun cinn.
- Cruthaíonn an tAcadamh ceangal idir an Ghaeltacht agus ollscoileanna thar lear.
- Is mór ag an Acadamh tógáil ar shuílce daonna agus iad a úsáid ar mhaithe le forás eisceachtúil daoine a bhfuil aird agus meas acu ar dhul chun cinn a chéile agus a dtaobh tíre.

Is gá dul chun cinn an Acadaimh a choinneáil ag fás agus é a cheiliúradh go rialta. Ní mór an difríocht atá idir a chur chuige agus

an cur chuige atá ag an earnáil thraidisiúnta ollscolaíochta a aithint agus a choinneáil i gcuimhne. Ba mhaith linne go bhfeicfí an tAcadamh mar bheocht agus mar dhíograis nua sa bhforbairt i seirbhísí phobal na Gaeilge sa Ghaeltacht agus taobh amuigh di.

Freastal

Freastalaíonn an tAcadamh ar raon leathan feidhmeannaigh agus tá struchtúir bhainistíochta an Acadaimh leagtha amach le sin a éascú don Acadamh, dá fhoireann agus go háirithe dá phobal.

Tá úinéireacht á ghlacadh ag pobail Ghaeltachta ar na forbairtí ollscolaíochta atá ag tarlú ina bpobail féin. Tá i bhfad níos mó mac léinn fásta ón nGhaeltacht ag teacht ar chúrsaí céime agus iarchéime in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh de bharr gníomhaíochtaí an Acadaimh sa Ghaeltacht.

Thug an *Sunday Times* moladh faoi leith do chláracha nuálacha trí Ghaeilge an Acadaimh agus é ag ainmniú Ollscoil na hÉireann Gaillimh sa chéad áit as ollscoileanna uile na hÉireann dá ghradam *Ollscoil na Bliana* le gairid. Sa chomhoibriú leanúnach idir an Ollscoil, an stát agus pobal na Gaeilge sa Ghaeltacht agus taobh amuigh di, oibreoidh muid as lámha a chéile le go gcinnteoidh muid go mbeidh ár leithéidí arís ann mar is é díothú an chine a bheadh mar thoradh ar a mhalairt.

An Sagart Pobail Nua

Is é an tAth. Liam Ó Raghallaigh, S.P. atá ceaptha mar shagart pobail i bparóiste an Chnoic i gcomharbas ar an gCanónach Micheál Ó Flannabhra atá éirithe as a chuid dualgas sagartóireachta. As Clár Chlainne Mhuiris don Ath. Ó Raghallaigh ó dhúchas agus tá sé ina shagart le cúig bliana déag agus fiche. Tá cuid mhór den am sin caite i gConamara aige agus tréimhsí déanta aige in Árann, i gCarna ar an bhFairche agus i gCorr na Móna sular seoladh go Cois Fharraige é, áit a bhfuil Séipéal na Tulaí faoina chúram chomh maith le Séipéal an Chnoic, os rud é nár cuireadh aon sagart in ionad an Chanónaigh Colm Ó Ceannabháin atá éirithe as a chuid cúram ar an Tulaigh.

Guímid gach rath agus séan ar an Ath. Ó Raghallaigh ina chuid dualgas nua.

